

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 22 (35)

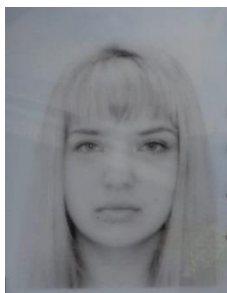
Суми – 2020

**SECTION 1
THEORY AND HISTORY OF THE STATE AND THE RIGHT;
HISTORY OF POLITICAL AND LEGAL STUDIES**

**СЕКЦІЯ 1
ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА
ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ**

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2020.i22.p7>

**ІСТОРИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО
САМОРЕГУЛЬОВАНІ ОРГАНІЗАЦІЇ**

*Паренте Любов Миколаївна,
аспірантка,
Хмельницький університет управління та права*

У статті досліджено історико-правові передумови становлення саморегулювання в Україні та інших країнах. На підставі проведеного дослідження визначено особливості розвитку саморегулювання на території України у різні історичні періоди. Охарактеризовано передумови становлення інституту саморегулювання у сфері господарювання та професійної діяльності. Визначено, що саморегулювання було притаманним суспільству ще з початку зародження первинних форм ведення спільної справи. Первинні форми СРО розробляли правила професійної діяльності, виконували функції контролю та нагляду внаслідок вакууму державного регулювання за такими напрямками. Особливістю діяльності таких організацій була певна легалізація з боку держави. Такі СРО регулювали власну діяльність на рівні розробки та прийняття локальних актів. Особливістю національного становлення саморегулювання був перехід від добровільного до обов'язкового регулювання. виокремити три періоди розвитку законодавчого забезпечення у сфері саморегулювання. Декларативний (з 1991 р. по 1996 р.): зазначений період характеризується формальним закріпленням на законодавчому рівні права учасників суспільних відносин створювати СРО. Проте статус СРО практично не був врегульований на законодавчому рівні. На державному рівні була відсутньою стратегія розвитку саморегулювання у сфері господарювання та професійної діяльності. Інституціональний (з 1996 р. по 2016 р.): у цей період запроваджується система делегування повноважень від органів державної влади СРО, система легалізації СРО. Проте норми щодо СРО поки мають хаотичний характер, немає чіткого механізму контролю та нагляду за діяльністю СРО з боку органів державної влади, не визначено концепцію участі у СРО як суб'єктів господарювання, такі і осіб певних професій. У низці сфер, незважаючи на закріплення права створювати СРО на рівні законів, СРО так і не запрацювали. Реформаційний (з 2016 р. по теперішній час): характеризується розробкою на законодавчому рівні Концепції реформування інституту саморегулювання, якої окреслено проблемні питання інституту саморегулювання в Україні, визначено напрями удосконалення.

Ключові слова: саморегулювання, саморегульована організація, сфера господарювання, професійна діяльність, делегування повноважень.

Parente L.M. Historical and legal characteristics of the development of legislation on self-regulatory organizations. The article examines the historical and legal preconditions for the formation of self-regulation in Ukraine and other countries. On the basis of the conducted research the peculiarities

of the development of self-regulation on the territory of Ukraine in different historical periods are determined. The preconditions for the formation of the institution of self-regulation in the field of management and professional activity are described. It is determined that self-regulation has been inherent in society since the beginning of the primary forms of common cause. The primary forms of SROs developed rules of professional activity, performed the functions of control and supervision due to the vacuum of state regulation in such areas. The peculiarity of such organizations was a certain legalization by the state. Such SROs regulated their own activities at the level of development and adoption of local acts. A feature of national self-regulation was the transition from voluntary to compulsory regulation. to distinguish three periods of development of legislative support in the field of self-regulation. Declarative (from 1991 to 1996): this period is characterized by the formal consolidation at the legislative level of the right of participants in public relations to create an SRO. However, the status of SROs was practically not regulated at the legislative level. At the state level, there was no strategy for the development of self-regulation in the field of management and professional activities. Institutional (from 1996 to 2016): during this period the system of delegation of powers from public authorities of the SRO, the system of legalization of the SRO is introduced. However, the rules on SROs are still chaotic, there is no clear mechanism for control and supervision of SRO activities by public authorities, the concept of participation in SROs as business entities and persons of certain professions is not defined. In a number of areas, despite the consolidation of the right to create SROs at the level of laws, SROs have not worked. Reformation (from 2016 to the present): characterized by the development at the legislative level of the Concept of reforming the institution of self-regulation, which outlines the problematic issues of the institution of self-regulation in Ukraine, identifies areas for improvement.

Key words: self-regulation, self-regulatory organization, sphere of management, professional activity, delegation of powers.

Постановка проблеми. Дослідження історичних передумов становлення певних правових категорій є однією з необхідних умов визначення напрямів удосконалення, адже особливості розвитку державності, правової системи, державного управління накладають відбиток на становлення правових інститутів. Особливого значення це набуває до системи саморегулювання, оскільки саморегулювання та державне регулювання знаходяться між собою у діалектичному взаємозв'язку.

Стан наукової розробки теми. Дослідження історико-правових передумов становлення системи саморегулювання має фрагментарний характер у працях І.М. Гармаш [1], О.М. Гончаренко [2], Н.Ю. Філатової [3]. Історичні передумови саморегуляції як невід'ємного елемента соціальних процесів досліджували В.П. Бех [4], Н.В. Крохмаль [5]. Питання саморегуляції як невід'ємного елемента розвитку економічних відносин досліджувалися Д. Кейнсом [6], О.М. Могильним [7], С.А. Сафроновим [8], А. Смітом [9], В.О. Сивоконем [10], Ф.А. Хайком [11].

Слід зазначити, що більшість дослідників-правників зосередилися на цивільно-правових аспектах діяльності прообразів саморегульованих організацій (надалі – СРО), залишаючи поза увагою публічні засади їх діяльності, делегування їм владних повноважень.

Наведене вказує на доцільність вирішення наступної мети: визначити періодизацію розвитку інституту саморегулювання.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури вказує, що саморегуляція певних груп виникла ще на етапі первинних форм колективного співіснування осіб. Розвиток саморегуляції та надання їй певних правових форм обумовлений ускладненням виробничих відносин, соціалізацією суспільства, становленням права як невід'ємного елемента існування держави.

З певною долею умовності період становлення ремісництва та спеціалізації майстрів, ткачів, будівельників можна назвати каталізатором створення професійних об'єднань як прообразів СРО.

Основи саморегулювання було закладено у Античні часи. І.Г. Морозова зазначає, що першоджерелами саморегулювання є професійні союзи ремісників, пекарів, які існували вже у VI сторіччі до н.е. І.Г. Морозова зазначає, що такі союзи мали публічний характер та виникли на основі публічного права. У імператорські часи та пізніше, у посткласичну епоху, створювалися спадкові цехи, члени яких разом з їх нащадками були зобов'язані виконувати певне ремесло на користь держави, проте це звільняло їх від несення інших обтяжень. Слід зазначити, що навіть колегії, які не були засновані безпосередньо державою, набували також примусовий характер [12].

Згадки про перші спроби професійної самоорганізації можна знайти ще у Законах XII таблиць. За словами Плутарха колегії ремісників у давньоримському суспільстві утворювалися у зв'язку з поділом усього римського народу на вісім ремесел. При цьому такий поділ відбувся ще в дореспубліканський період, а тому відповідно й перші колегії ремісників існували в Римській державі здавна [13, С. 316]. Відомо про існування корпорації хлібопекарів (*collegia pistorum*), майстрів (*collegia fabrorum*), мореплавців (*collegia naviculariorum*) та деяких інших. Колегії ремісників здійснювали низку важливих функцій із регулювання діяльності своїх членів, зокрема розробляючи й затверджуючи власні правила і норми поведінки, обов'язкові для виконання всіма членами колегії [14, С. 60].

Слід вказати, що спеціалісти у галузі римського приватного права зазначають, що метою колегій ремісників було поєднання приватних та публічних інтересів. Зокрема, про це зазначає Н.Ю. Філатова [3, с. 12]. Публічні засади діяльності колегій ремісників полягали у обов'язковості членства у таких об'єднаннях для представників відповідної професії. Фактично, це була умова легалізації таких ремісників.

За часів Київської Русі також закладено певні умови саморегулювання. Слов'яни об'єднувалися у певні артілі, трудові асоціації (спряги, складчини) для обробки землі, збирання врожаю [2, С. 11]. Після розпаду Київської Русі в князівствах почали утворюватися братства та цехи, з-поміж яких найвідомішими були Львівське й Віленське братства [3, С. 9].

З падінням Західної Римської імперії розпочався період Середньовіччя (з V до XVI сторіччя).

У період феодалізму оформлюються такі суб'єкти спільної справи, як середньовічні корпоративні об'єднання з професійно-територіальною ознакою: торгові, ремісничі гільдії та цехи. Виникнення гільдій було обумовлено потребами в загальних ринках, зростанням конкуренції. У XI-XVI сторіччі цехи мали власні статuti про додержання правил технології виробництва. Перші торгові і ремісничі гільдії, що з'явилися в Англії ще в IX ст., забезпечували правовий захист своїм членам, підтримку у важких життєвих ситуаціях (хвороба, старість тощо) з коштів кас взаємодопомоги, а також допомоги у своїх благодійних закладах.

Братства відігравали важливу динамічну роль і як засіб забезпечення практичної допомоги зростаючому і вразливому класу городян, і як спосіб їх гідної самоідентифікації, і як структура для упорядкування відносин між різними

соціальними групами середньовічного міста [14, с. 211–212]. Аналогічно як і у період Римської імперії, членство в гільдіях мало обов'язковий характер.

Таким чином, гільдії, цехи виконували регулятивну функцію, приймали локальні акти, які мали обов'язковий характер для членів таких об'єднань.

Наступним етапом розвитку СРО постало утворення бірж. У 1558 році трьома купецькими гільдіями (громадою Англії, громадою фландрійців і громадою шоненфарер) було утворено Гамбурзьку біржу [15, С. 6]. Такі організації діяли як самоврядні незалежні спілки. Вони мали власні локальні акти: установчі документи, правила здійснення біржових торгів, здійснення контролю і нагляду за дотриманням цих правил, порядку притягнення до відповідальності за порушення з боку учасників біржової торгівлі. Такі утворення мали власні органи управління (раду біржових старійшин, біржовий комісаріат, суд честі).

Лондонською біржею керувала рада з 30 представників, іменована «Committee for general purposes» (від англ. «Комітет загальної мети»), яка обиралася зборами членів біржі. Цей орган управління діяв по відношенню до учасників біржових торгів і до членів біржі як законодавець, як управитель та як дисциплінарна інстанція. Як законодавець він приймав статuti, якими встановлювалися правила біржової гри, а також регулювалися відносини між членами біржі, змінював і доповнював їх. Як управитель — спостерігав за правильним застосуванням статутів, контролював укладення договорів за результатами біржових торгів тощо. Як дисциплінарна інстанція він приймав рішення за клопотаннями про допуск членів біржі до участі в ній. За результатами розгляду отриманих скарг цей орган міг виключити будь-якого члена біржі, накласти на нього будь-яке стягнення з тих, що передбачалися статutom [15, С. 161-162].

Фактично, зазначені організації мали ознаки сучасних СРО у галузі біржового та фондового ринку.

Поряд з розвитком СРО у сфері торгівлі у XIII-XIV сторіччі отримали розвиток професійні об'єднання. Зокрема, у Англії почали утворюватися професійні адвокатські об'єднання. У XIII сторіччі в Англії на підставі Королівського закону про адвокатуру почали утворюватися перші колегії «судові Інами» (*Inns of Court*). Таким колегіям було надано повноваження щодо переведення стажистів у звання адвоката, здійснення контролю і нагляду у сфері правничої допомоги. Колегії мали повноваження на позбавлення права займатися адвокатською практикою [16, С. 106].

СРО у галузі адвокатури отримали розповсюдження у середньовічній Франції. У 1302 році там було засновано першу вільну асоціацію адвокатів та повірених «Братство святого Миколая» (la confrerie de St. Nicolas). Асоціація представляла інтереси общини та її членів у відносинах з органами державної влади, захищала інтереси членів братства. Однією з основних функцій братства був нагляд за дотриманням указів у сфері судочинства з боку адвокатів-членів об'єднання. У випадку дисциплінарних порушень з боку адвокатів-членів об'єднання до них застосовувалися догани публічно чи «при зачинених дверях», заборона правничої практики на певний період або довічно з виключенням зі списку адвокатів [16, С. 48-49].

Досвід саморегулювання у сфері адвокатури розповсюдився і на інші види професійної діяльності. У США з середини XIX сторіччя було засновано СРО у галузі медичної практики. Організація отримала назву Американська медична асоціація. Серед завдань асоціації було встановлення високих стандартів медичного консультування, удосконалення медичної освіти, впровадження стандартів медичної етики. Декларувалися також глобальні задачі: покращення здоров'я нації. Закріплення такої мети вказувало на значення діяльності саморегульованих організацій не тільки у певній сфері професійної діяльності, а і у системі загальнодержавного регулювання. Американська медична асоціація діє по теперішній час і об'єднує на федеральному рівні локальні професійні медичні об'єднання. Локальні асоціації, вступаючи до Американської медичної асоціації, набувають статус членів Об'єднання фахівців та надавачів медичних послуг. Об'єднання розробляє правила професійної діяльності медиків, здійснює контроль за діяльністю членів, проводить періодичні перевірки, застосовує заходи дисциплінарної відповідальності за порушення правил медичної етики [17].

В якості прототипу СРО в її сучасному розумінні доцільно розглядати Нью-Йоркську фондову біржу, створену 17 травня 1792 року внаслідок підписання 24 брокерами угоди (Buttonwood Agreement) про встановлення фіксованого розміру комісійних винагород та надання один одному пільг під час перемовин щодо продажу цінних паперів [18].

На історичних територіях України, яка тривалий час була у складі Російської імперії, перші прототипи саморегулювання з'явилися під час проведення правової реформи на території Російської імперії. Ліберальні реформи заклали основу побудови європейської судової системи та

впровадження засад європейського публічного права [16, С. 51].

Реорганізація системи судової влади, приведення її до європейських стандартів створили систему присяжних повірених, адвокатури. За організаційно-правовою формою така адвокатура була створена як самоврядна організація [19], яка запровадила традиції корпоративної етики, правової культури. У 1864 році було впроваджено правовий інститут адвокатури [20, С. 155]. Судові статuti передбачали створення у кожному судовому окрузі Ради присяжних повірених, який повинен був самостійно розробляти етичні принципи адвокатської етики. До повноважень Ради також відносилися прийом нових адвокатів, нагляд за додержанням присяжними повіреними законів, застосування заходів відповідальності [21].

У 1796 році було створено першу українську Одеську товарну біржу. Це була організація із широким колом повноважень, наприклад, в статуті біржі, який був затверджений біржовими зборами і погоджений державним регулятором - Департаментом торгівлі і мануфактури Міністерства фінансів, - чітко визначено, що ніякі розпорядження стосовно діяльності біржі не можуть виконуватися без участі та згоди Біржового комітету [22].

Слід зазначити, що особливістю розвитку саморегулювання у Російській імперії у порівнянні з країнами Європи було те, що спочатку саморегулювання було впроваджено у сфері професійної діяльності, а тільки після цього у сфері торгівлі.

Проведений аналіз вказує, що саморегулювання було притаманним суспільству ще з початку зародження первинних форм ведення спільної справи. Первинні форми СРО розробляли правила професійної діяльності, виконували функції контролю та нагляду внаслідок вакууму державного регулювання за такими напрямками. Особливістю діяльності таких організацій була певна легалізація з боку держави. Такі СРО регулювали власну діяльність на рівні розробки та прийняття локальних актів. Особливістю національного становлення саморегулювання є перехід від добровільного до обов'язкового регулювання.

На законодавчому рівні термін СРО у країнах Європи та США вперше з'явився на початку XX сторіччя. У 1933 році термін «СРО» з'явився у Національному Акті Відновлення промисловості, прийнятому у період Нового курсу президента США Ф. Рузвельта. У основу Нового курсу було покладено ідею залучення СРО до регулятивної діяльності на відміну від співіснування державного та локального регулювання сфери господарювання.

Подолання Великої депресії передбачало делегування СРО низки публічно-владних нормотворчих повноважень. Їх основним аргументом було те, що де-факто великі бізнес-асоціації диктували органам державної влади основні засади регулювання.

Прихильники залучення СРО до регулювання різних сфер підприємницької діяльності вбачали в ньому найбільш вигірне вирішення («win-win solution») проблем, пов'язаних із неефективністю і недовістю державного управління і його занадто високою витратністю. Хоча у доктрині висловлювались і менш оптимістичні міркування з цього приводу. Деякі вчені порівнювали саморегульвні організації з «лисом у курятнику» («The Fox in the Henhouse»), оскільки надання публічно-владних повноважень тим, хто зацікавлений у використанні їх у власних інтересах, є небезпечним. Показово, що ця метафора використовувалася навіть у рішеннях Верховного суду США [23, С. 22].

Неоднозначність впровадження делегованих повноважень для СРО не зупинила поширення такої практики на конкретні галузі. Вперше правовий статус СРО було закріплено у Законі про ринок цінних паперів (Securities Exchange Act of 1934). Термін «саморегульвна організація» визначався в ньому через перелік видів таких організацій на фондовому ринку. До різновидів СРО законодавець відніс будь-які національні фондові біржі, асоціації учасників ринку цінних паперів, зареєстровані клірингові агенції та Муніципальні правління з регулювання ринку муніципальних цінних паперів. На відміну від США країни Європи на законодавчому рівні закріпили статус СРО у 1974-1975 роках. Одним із напрямів виходу з кризи було запропоновано саморегулювання як альтернативу централізованому регулюванню господарської діяльності. Однією з перших сфер господарювання, де було запроваджено саморегулювання, була сфера фондового ринку [24].

Саме у цей період розроблено законодавчі механізми саморегулювання господарської та професійної діяльності, які передбачали самофінансування, гнучкість на відміну від державного регулювання.

На відміну від розвинених країни, в Україні після 1917 року внаслідок революційних подій та входження у склад СРСР, внаслідок одержавлення всіх сфер суспільної діяльності саморегулювання не отримало еволюційний розвиток. Об'єднання ремісників припинили існування внаслідок прийняття Декрету від 11 листопада 1917 року Декретом було заборонено поділ на стани, привілеї та обмеження, станові об'єднання [25].

Проте слід вказати, що про повну відсутність саморегулювання у радянський період говорити не можна. Адже на рівні діяльності адвокатури певні ознаки саморегулювання залишилися.

У радянській науковій літературі зазначалося, що функції з культурного обслуговування населення, охорони здоров'я, фізкультурного руху, а також забезпечення громадського порядку та правил співжиття здійснюються громадськими організаціями. Тобто громадські організації, поруч з поданням допомоги в діяльності тих чи інших державних органів, самі здійснювали замість останніх окремі функції державних органів [26, С. 230-232].

Відновлення саморегулювання у сфері професійної та господарської діяльності відбулося після отримання Україною незалежності та трансформації економічної, політичної та правової системи.

Однією з перших сфер відновлення діяльності СРО стала фондова торгівля. Законом України (надалі – ЗУ) «Про цінні папери та фондовий ринок» від 18 червня 1991 року (на сьогодні втратив силу) було визначено правовий статус фондової біржі [27].

ЗУ «Про адвокатуру» від 19 грудня 1992 року (втратив силу) було утворено систему саморегулювання у галузі адвокатської практики [28]. Зазначений Закон закріпив засади створення реального саморегулювання адвокатської діяльності у 2012 році.

ЗУ «Про торгово-промислові палати» утворено такі організації як недержавні неприбуткові самоврядні організації, які об'єднують юридичних осіб, які створені і діють відповідно до законодавства України, та громадян України, зареєстрованих як підприємці, та їх об'єднання [29]. Виходячи з тих завдань, які покладено зазначеним Законом на торгово-промислові палати (ст. 3), вони були одними із перших добровільних СРО у сфері господарської діяльності.

Прийняття Конституції України заклало основи подальшого розвитку законодавства у сфері діяльності СРО. Зокрема, це ст.ст. 19, 36 Конституції України [30]. Конституцією закладено правовий порядок, відповідно до якого ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством; органи державної влади та місцевого самоврядування зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Громадянам України надано право на свободу об'єднання у громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення економічних, соціальних, культурних і інших інтересів.

Слід зазначити, що первинний етап становлення законодавства у сфері СРО характеризувався певною хаотичністю та ініціативою з боку суб'єктів господарювання щодо утворення певних об'єднань, асоціацій. Такі об'єднання на первинному етапі не мали делегованих повноважень з боку держави та діяли виключно на добровільних засадах. На державному рівні була відсутньою програма розвитку системи саморегулювання.

Наступним етапом розвитку законодавства щодо системі саморегулювання постало закріплення делегованих повноважень для СРО. ЗУ «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» на Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку (надалі – НКЦПФР) покладено завдання з встановлення порядку і реєстрації СРО, що створюються особами, які здійснюють професійну діяльність на ринку цінних паперів (п. 14 ч. 1 ст. 7 Закону) [31]. П. 9 ч. 1 ст. 8 ЗУ «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» передбачено право НКЦПФР встановлювати порядок проведення перевірок та оформлення їх результатів, відповідно до якого проводити самостійно чи разом з іншими відповідними органами перевірки діяльності професійних учасників ринку цінних паперів СРО професійних учасників ринку цінних паперів [31].

На виконання положень ЗУ «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» було прийнято «Положення про саморегульовану організацію ринку цінних паперів», затверджене рішенням ДКЦПФР від 29 серпня 1996 року. Положенням передбачалася наступна мета діяльності СРО: забезпечення високого професійного рівня діяльності учасників ринку цінних паперів; представництво учасників саморегульованої організації та захист їх професійних інтересів; професійна підготовка та підвищення кваліфікації фахівців-учасників саморегульованої організації, уповноважених здійснювати операції з цінними паперами; інформування своїх учасників стосовно законодавства про цінні папери та про всі зміни, що вносяться до нього; розроблення та контроль за дотриманням норм та правил поведінки, регламентів, правил здійснення операцій з цінними паперами, вимог до професійної кваліфікації фахівців - учасників СРО, уповноважених здійснювати операції з цінними паперами, та інших документів, передбачених законодавством; впровадження ефективних механізмів розв'язання спорів між учасниками саморегульованої організації і учасниками саморегульованої організації та їх клієнтами; розроблення та впровадження заходів щодо захисту клієнтів

учасників саморегульованої організації та інших інвесторів, а також додержання етичних норм та правил поведінки учасників саморегульованої організації у їх взаєминах з клієнтами [32]. Зазначеним Положенням було передано частину функцій державного органу ДКЦПФР до СРО. Такі СРО контролювалися з боку ДКЦПФР та підлягали легалізації шляхом видачі Свідоцтва про реєстрацію громадської організації або об'єднання як СРО (п. 21 Положення) [32].

Поступово саморегулювання було розповсюджено і на інші сфери. Набуло незалежних рис саморегулювання у професійній сфері. Зокрема, на законодавчому рівні саморегулювання запроваджено у сфері оціночної діяльності, землеустрою, архітектурної діяльності, діяльності на оптових ринках сільськогосподарської продукції, адміністрування недержавних пенсійних фондів, туризму тощо.

Однією з перших галузей професійної діяльності, у якій запрацював ефективний механізм саморегулювання, стала система адвокатури. ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 7 липня 2012 р. запроваджено систему адвокатського самоврядування (Розділ VII Закону «Адвокатське самоврядування») [29]. Адвокатському самоврядуванню делеговано повноваження щодо утворення та забезпечення діяльності кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, ведення Єдиного реєстру адвокатів України, участі у формуванні Вищої ради правосуддя (ст. 44 Закону) [29].

Незважаючи на істотне підвищення рівня саморегулювання як у сфері господарської діяльності, так і професійної, законодавство у цій сфері залишалося у більшості декларативним, у деяких сферах саморегулювання залишалося формальним. Негативно відображалася також двовекторна зовнішня політика, невизначеність з інтеграційним курсом. У цей період законодавець в цілому орієнтувався на Модельний закон про СРО, який прийнятий на XIX пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць СНД від 31 жовтня 1997 р. № 29-7 [33]. Проте у межах СНД економічна інтеграція мала формальний характер та зазначений Модельний закон не враховував найкращі практики розвинених країн, які мають значно довший період розвитку СРО.

Істотним поштовхом до удосконалення законодавства у сфері саморегулювання постало підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС, яка набрала чинності з 1 вересня 2017 року [34].

Планом заходів щодо дерегуляції господарської діяльності, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23

серпня 2016 р., передбачено розробку проекту ЗУ «Про саморегулівні організації» [35].

Концепцією реформування інституту саморегулювання в Україні від 10 травня 2018 року розроблено основні напрями удосконалення законодавства у такій сфері [36]. У Концепції визначено основні проблемні питання у діяльності СРО.

Концепція повинна була бути реалізована протягом 2018-2019 років. Проте поставлені у Концепції завдання не вирішено на законодавчому рівні.

Проведений аналіз дозволяю виокремити етапи розвитку законодавства щодо саморегулювання. Слід зазначити, що окремі автори запропонували власну періодизацію розвитку саморегулювання. Так, О.М. Гончаренко виділяє вісім етапів розвитку саморегулівної діяльності в Україні, починаючи з часів Русі України до сучасного періоду з початку XXI сторіччя [2, С. 23-25].

Запропонована періодизація є корисною з боку розуміння історичних особливостей розвитку саморегулювання на території України та їх врахування при удосконаленні сучасного законодавства. Проте потребує періодизації та визначення характерних рис законодавства у сфері саморегулювання після 1991 року.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного, доцільно виокремити три періоди розвитку законодавчого забезпечення у сфері саморегулювання. Декларативний (з 1991 р. по 1996 р.): зазначений період характеризується формальним закріпленням на законодавчому рівні права учасників суспільних відносин створювати СРО. Проте статус СРО практично не був врегульований на законодавчому рівні. На державному рівні була відсутньою стратегія розвитку саморегулювання у сфері господарювання та професійної діяльності. Інституціональний (з 1996 р. по 2016 р.): у цей період запроваджується система делегування повноважень від органів державної влади СРО, система легалізації СРО. Проте норми щодо СРО поки мають хаотичний характер, немає чіткого механізму контролю та нагляду за діяльністю СРО з боку органів державної влади, не визначено концепцію участі у СРО як суб'єктів господарювання, такі і осіб певних професій. У низці сфер, незважаючи на закріплення права створювати СРО на рівні законів, СРО так і не запрацювали. Реформаційний (з 2016 р. по теперішній час): характеризується розробкою на законодавчому рівні Концепції реформування інституту саморегулювання, якої окреслено проблемні питання інституту саморегулювання в Україні, визначено напрями удосконалення.

Література:

1. Гармаш І.М. Основні етапи розвитку саморегулівної галузі на території сучасної України. Право та інновації. № 2 (10). 2015. С. 60-65.
2. Гончаренко О.М. Саморегулювання господарської діяльності: питання теорії та практики. К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2019. 418 с.
3. Філатова Н.Ю. Саморегульовані організації як суб'єкти цивільного права : монографія. Х. : Право, 2016. 240 с.
4. Бех В.П. Генезис соціального організму країни: монографія. 2-е вид. доп., Запоріжжя: Просвіта, 2000. 288 с.
5. Крохмаль Н.В. Історичні форми саморегуляції соціального процесу. Запоріжжя: «Проосвіта», 2004. 144 с.
6. Кейнс Д. Общая теория занятости, процента и денег. М. : Гелиос АРВ, 1999, 352 с.
7. Могильний О.М. Державне регулювання економіки. К. : Ін-т підготовки кадрів державної служби зайнятості України, 2006. 490 с.
8. Сафронов С.А. Государство в экономической системе общества. Д. : Січ. 1999. 212 с.
9. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М. : Эсмо. 2016. 1056 с.
10. Сивоконь В.О. Історія економічних учень і розвиток економічної думки в Україні. Х. : ХарPI УАДУ Magіstrpl, 2002. 120 с.
11. Хайек Ф. А. Индивидуализм и экономический порядок. М. : Изограф, 2001. 256 с
12. Морозова И.Г. Некоторые вопросы исторического развития саморегулируемых организаций // Законодательство и экономика. 2012. № 11. С. 76-79.

13. Ельяшевич, В.Б. Юридическое лицо, его происхождение и функции в римском частном праве [Текст] : монография / В.Б. Ельяшевич. СПб. : Тип. Шредера, 1910. 316 с/
14. Иоффе, О.С. Основы римского гражданского права : учеб.-метод. Комплекс. Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1974. 239 с.
15. Винер, Ф. А. Биржа. М. : Волтерс Клувер, 2010. 351 с.
16. Васьковский, Е.В. Организация адвокатуры: Ч. 1: Очерк всеобщей истории адвокатуры; Ч. 2: Исследование принципов организации адвокатуры. Ч. 1–2. СПб. : Н.К. Мартынов, 1893. 472 с.
17. Bylaws of American Medical Association. 8.00 Representation of National Medical Specialty Societies and Professional Interest Medical Associations in the House of Delegates. URL: <http://www.mag.org/sites/default/files/downloads/ama-bylaws-2013.pdf>.
18. Баймуратова, З.М. Саморегулируемые организации в сфере предпринимательской деятельности: административно-правовой аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14 / Баймуратова Залифа Мажитовна. М., 2010. 239 с.
19. Свод законов Российской империи. Изд. 1857 г. Т. X. Ч. 2.
20. Кепов В.А. Исторические предпосылки и этапы формирования правовых основ саморегулирования. Право и образование. 2011. № 7. С. 152-157.
21. Глушаченко С.Б., Тотоев Р.Р. Адвокатура в Российской империи в аспекте судебного реформирования 1864 г. История государства и права. 2008. № 13. С. 12-14.
22. Сидоренко О.В. Проблеми становлення ринкового саморегулювання в Україні. Науковий огляд. Том 3. № 2. 2014. URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/150>.
23. Short, J. L. From command-and-control to corporate self-regulation: How legal discourse and practice shape regulatory reform. University of California, Berkeley, 2008. 182 P.
24. Eisner, M. A. Regulatory Politics in Transition [Електронний ресурс] / Marc Allen Eisner. – Baltimore : The Johns Hopkins University Press. 1993. URL: <http://books.google.com.ua/books?id=HAMT6fuhwQcC&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>.
25. Декрет от 23(10) ноября 1917 г. «Об уничтожении сословий и гражданских чинов». Собрание узаконений и распоряжений Рабочего и Крестьянского Правительства. 1917. № 3, ст. 35.
26. Пахомов І.М. Радянське адміністративне право. Загальна частина. Видавництво львівського університету 1962. 294 с.
27. Про цінні папери і фондову біржу: Закон України від 18 червня 1991 року № 1201-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-12#Text> (втратив силу).
28. Положення про саморегульовану організацію ринку цінних паперів: затверджене рішенням ДКЦПФР від 29 серпня 1996 р. № 23. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/reg1774?an=130&ed=1997_11_11 (втратив силу)
29. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 7 липня 2012 року № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#n360>
30. Про адвокатуру: Закон України від 19 грудня 1992 року № 2887-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2887-12#Text> (втратив силу).
29. Про торгово-промислові палати: Закон України від 2 грудня 1997 року № 671/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text>
30. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
31. Про державне регулювання ринку цінних паперів: Закон України від 30 жовтня 1996 року № 448/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80?find=1&text=%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%83%D0%BB%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD#Text>
32. Положення про саморегульовану організацію ринку цінних паперів: затверджене рішенням ДКЦПФР від 29 серпня 1996 р. № 23. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/reg1774?an=130&ed=1997_11_11 (втратив силу)

33. Модельний закон про саморегулівні організації, який прийнятий на XIX пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць СНД від 31 жовтня 1997 р. № 29-7. URL: http://www.sro.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=296

34. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

35. План заходів щодо дерегулювання господарської діяльності: розпорядження КМУ від 23 серпня 2016 року № 615. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615-2016-%D1%80#n13>

36. Концепція реформування інституту саморегулювання в Україні: розпорядження КМУ від 10 травня 2018 р. № 308-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/308-2018-%D1%80#Text>